

Γιώργος Κ. Σιάρδος

ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΩΡΓΩΝ
ΑΠΟ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΔΙΑΜΟΝΗΣ ΤΟΥΣ

Μελέτη σε τρεις κοινότητες
του νομού Θεσσαλονίκης

Η έννοια της ποιότητας ζωής, ως σύνθεσης συναισθημάτων ικανοποίησης ή απογοήτευσης από διάφορα συγκεκριμένα στοιχεία της ζωής, έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας κατά την τελευταία δεκαετία. Οι εργασίες των Andrews και Withey (1976), Campbell και συνεργάτες (1976) και Marans και Rodgers (1975) αντιπροσωπεύουν τις πιο αξιόλογες προσπάθειες στον τομέα αυτόν. Το κύριο ενδιαφέρον των ερευνητών αυτών ήταν η διερεύνηση της αλληλοσυσχέτισης των στοιχείων που αντιπροσωπεύουν ένα πλήρες φάσμα των ενδιαφερόντων της ζωής, καθώς και ο συνδυασμός τους για τον ορισμό της γενικής ικανοποίησης των ατόμων από την ποιότητα ζωής τους. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στο στοιχείο «ικανοποίηση από την κοινότητα» ως συστατικού της ποιότητας ζωής.

Η ικανοποίηση των γεωργών από την κοινότητά τους είναι, ωστόσο, ευρεία έννοια που περιλαμβάνει την ικανοποίηση από τη φυσική κατάσταση της κοινότητας, την ικανοποίηση από το κοινωνικό περιβάλλον, την ικανοποίηση από την κοινωνικοοικονομική θέση του γεωργού στην κοινότητά του, το πολιτισμικό περιβάλλον, κτλ. Γενικότερα, η ικανοποίηση από την κοινότητα προσανατολίζεται προς τρεις κύριες κατευθύνσεις: τη γενική ικανοποίηση, την κοινωνική ικανοποίηση και την ικανοποίηση από τις υπηρεσίες και τα έργα υποδομής στην κοινότητα.

Η γενική ικανοποίηση του γεωργού από την κοινότητά του ως τόπου διαμονής και συνοχής του, αλλά ιδιαίτερα η ικανοποίησή του από τις κοινωνικές αλληλεπιδράσεις στο περιβάλλον του τονίστηκε ιδιαίτερα και θεωρήθη-

---

Ο κ. Γιώργος Κ. Σιάρδος είναι επίκουρος καθηγητής του Τμήματος Γεωπονίας του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

κε το ίδιο σημαντική, αν όχι περισσότερο, με την ικανοποίηση που αισθάνεται ο γεωργός από τη χρήση και λειτουργικότητα των έργων υποδομής και των υπηρεσιών. Πράγματι, έρευνες επιβεβαίωσαν ως κύρια την κοινωνική κατεύθυνση της ικανοποίησης (Goudy, 1977, Miller και Crader, 1979).

Παρ' όλη την έμφαση που δόθηκε στον κοινωνικό χαρακτήρα της ικανοποίησης του γεωργού από την κοινότητά του, η ικανοποίηση από την παροχή και διαθεσιμότητα πολλών και ποικίλων υπηρεσιών εξακολουθεί να αποτελεί έναν βασικό παράγοντα της ικανοποίησης. Οι Marans και Rodgers (1975) συμπέραναν ότι η ικανοποίηση από την κοινότητα σχετίζεται περισσότερο με τους παράγοντες διαβίωσης του ατόμου, όπως δρόμοι, δημόσια σχολεία, υπηρεσίες υγείας, κτλ. παρά με τα ατομικά χαρακτηριστικά του, όπως ηλικία, μόρφωση, εισόδημα, οικονομική θέση, κ.ά. Ο Rojek και συνεργάτες (1975) εστίασαν την προσοχή τους, διαμέσου της παραγοντικής ανάλυσης, σε τέσσερις κατηγορίες υπηρεσιών ως δεικτών ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους: τις υπηρεσίες υγείας, τις δημόσιες, τις εμπορικές και τις εκπαιδευτικές υπηρεσίες. Οι ερευνητές αυτοί, ωστόσο, μολονότι διερεύνησαν την επίδραση πολλών χαρακτηριστικών των γεωργών στην ικανοποίησή τους από την παροχή των παραπάνω υπηρεσιών, δεν επιχειρήσαν να συσχετίσουν την ικανοποίηση αυτή με άλλους δείκτες γενικής ικανοποίησης από την κοινότητα.

Σε ό,τι αφορά την επίδραση των χαρακτηριστικών των ατόμων στην ικανοποίησή τους από την κοινότητα, οι σχετικές έρευνες δεν εμφάνισαν ομοφωνία στα αποτελέσματα. Έτσι, π.χ., ο Jesser (1967) και οι Marans και Rodgers (1975) διαπίστωσαν ότι η ικανοποίηση των ατόμων από την κοινότητά τους ήταν ανεξάρτητη από το εισόδημα και τη μόρφωσή τους, ενώ αντίθετα, ο Bradburn (1969) διαπίστωσε ότι το εισόδημα, η μόρφωση και το επάγγελμα σχετίζονται θετικά προς την ικανοποίηση των κατοίκων από την ποιότητα της ζωής τους. Τέλος, άλλη έρευνα (Ladewig και McCann, 1980) έδειξε ότι η αξιολόγηση από τους αγρότες του επιπέδου της ικανοποίησής τους από την κοινότητα προσδιορίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό από τις δυνατότητες πρόσβασής τους στις ευκαιρίες που τους παρουσιάζονται, οι δε επαφές τους με τις πηγές μαζικής πληροφόρησης είναι το πιο σημαντικό κοινωνικοοικονομικό χαρακτηριστικό που επηρεάζει την ικανοποίηση αυτή.

Η αξιολόγηση των υπηρεσιών, ως δείκτη ικανοποίησης από την κοινότητα, δεν φαίνεται να υποστηρίζεται σε προηγούμενες διεθνείς έρευνες (ο συγγραφέας δεν έχει γνώση σχετικών ερευνητικών εργασιών που να πραγματοποιήθηκαν στον ελληνικό χώρο). Οι Zehner και Chapin (1974) και Campbell και συνεργάτες (1976) διεπίστωσαν στις έρευνές τους, αντίστοιχα, ότι μόνο το 18% και 19% της διακύμανσης του βαθμού ικανοποίησης από την κοινότητα εξηγείται από την παροχή υπηρεσιών και τα έργα υποδομής.

Οι Johnson και Knop (1970), χρησιμοποιώντας την τεχνική της παραγοντικής ανάλυσης, επισήμαναν τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ικανοποίησης των ατόμων από την κοινότητά τους. Ο Warren (1970), μολονότι δεν διερεύνησε εμπειρικά τον κοινωνικό χαρακτήρα της ικανοποίησης, υπέδειξε ότι θα πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη για «τη δημιουργία καλύτερων κοινοτήτων». Η κοινωνική κατεύθυνση θεωρείται, γενικά, ο καλύτερος δείκτης, αν όχι ο ίδιος μ' αυτόν της αξιολόγησης από τους γεωργούς του βαθμού παροχής των υπηρεσιών, για την πρόβλεψη της γενικής ικανοποίησής τους από την κοινότητά τους.

Στην παρούσα έρευνα αποσκοπείται αφενός να εντοπιστούν οι παράγοντες που καθορίζουν την ικανοποίηση των γεωργών από την κοινότητά τους για συγκεκριμένη περιοχή, και αφετέρου να υποδειχθεί μεθοδολογία διερεύνησης που θα μπορούσε να βοηθήσει ερευνητές να διεξάγουν ανάλογες έρευνες σε άλλες περιοχές της χώρας μας.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Περιοχή έρευνας και δειγματοληψία

Τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα συγκεντρώθηκαν το 1984 από τις πεδινές κοινότητες Άδενδρο, Βραχιά και Παρθένιο του Νομού Θεσσαλονίκης, συνολικού πληθυσμού 3.800 κατοίκων. Τα εδάφη των κοινοτικών εκτάσεων καλύπτονται από καλλιέργειες σιτηρών, κτηνοτροφικών φυτών, βαμβακιού, ζαχαρότευτλων και κηπευτικών.

Για τη συγκέντρωση των στοιχείων χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο το οποίο απευθύνθηκε σε 200 γεωργούς-αρχηγούς γεωργικών εκμεταλλεύσεων της περιοχής. Ο περιορισμός του δείγματος σε γεωργούς-αρχηγούς γεωργικών εκμεταλλεύσεων αν και αγνοεί τις λοιπές κατηγορίες επαγγελματιών, καθώς και τα θήλαα και τα νεαρή ηλικίας άτομα, δεν φαίνεται να αναιρεί τη σκοπιμότητα διεξαγωγής της έρευνας. Αυτό γιατί οι γεωργοί-αρχηγοί γεωργικών εκμεταλλεύσεων αφενός εκφράζουν κατά κανόνα τις αντιλήψεις και στάσεις των λοιπών μελών της οικογένειάς τους και αφετέρου είναι αυτοί που αποτελούν την πλειονότητα, από άποψη επαγγέλματος, των αγροτών.

Η επιλογή των 200 γεωργών από τις κοινότητες έγινε με την εφαρμογή της ενσωματωμένης τυχαίας δειγματοληψίας κατά Neyman (Yamane, 1967), όταν ως στρώματα χρησιμοποιήθηκαν οι κοινότητες και με κριτήριο επιλογής το μέγεθος των γεωργικών εκμεταλλεύσεων.

Ορισμός και μέτρηση των μεταβλητών

Στην παρούσα έρευνα υποτίθεται ότι η ικανοποίηση από την κοινότητα αναμένεται να συνδέεται τόσο με την ικανοποίηση του γεωργού από την κοινότητά του ως τόπου διαμονής και συνοχής του όσο και με την ικανοποίησή του από την παροχή των υπηρεσιών και τα έργα υποδομής στην κοινότητα. Τα ατομικά χαρακτηριστικά του γεωργού και ιδιαίτερα τα κοινωνικά και ψυχολογικά του γνωρίσματα πιστεύεται ότι ασκούν επίδραση στο βαθμό της ικανοποίησης του γεωργού ως προς την ποιότητα της ζωής του. Συνεπώς, ένας μεγάλος αριθμός μεταβλητών, ομαδοποιημένων σε τρεις μεγάλες ομάδες, είναι:

A. Ικανοποίηση από την κοινότητα

Αναφέρεται στη συναισθηματική και την κοινωνική πλευρά της ικανοποίησης του γεωργού από την κοινότητά του, ως τόπου διαμονής και κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Μετρήθηκε σε κλίμακα σύνθετης αθροιστικής βαθμολογίας, με τη χρησιμοποίηση 12 προτάσεων ή ερωτήσεων.¹

B. Παροχή υπηρεσιών και έργα υποδομής

Αφορά την αξιολόγηση από το γεωργό του βαθμού της ικανοποίησης από τα έργα υποδομής και την παροχή των υπηρεσιών στην κοινότητά του. Μετρήθηκε με τη χρησιμοποίηση 16 θεμάτων-μεταβλητών² σε κλίμακα 4 βαθμίδων

1. Οι προτάσεις-ερωτήσεις ήταν οι ακόλουθες: 1. Πόσο ικανοποιημένος είσαι από την κοινότητα ως τόπου διαμονής σου; (3=πολύ, 2=αρκετά, 1=λίγο, 0=καθόλου), 2. Αν χρειαζόταν να απουσιάσεις από την κοινότητα για μεγάλο χρονικό διάστημα, πώς θα ένιωθες; (2=πολύ λυπημένος, 1=λίγο λυπημένος, 0=ευχαριστημένος ή αδιάφορος), 3. Το μέλλον της κοινότητάς σου φαίνεται καλό, 4. Η κοινότητα έχει καλή τοπική διοίκηση, 5. Οι κάτοικοι δείχνουν ενδιαφέρον για την κοινότητα, 6. Οι κάτοικοι της κοινότητας συνεργάζονται μεταξύ τους, 7. Οι κάτοικοι των γειτονικών κοινοτήτων έχουν καλή γνώμη για την κοινότητά σου, 8. Λίγες κοινότητες μπορούν να συγκριθούν με τη δική σου, 9. Όλα τα ικανά και δραστήρια άτομα αναγνωρίζονται στην κοινότητά σου, 10. Το κλίμα της κοινότητας είναι καλό, 11. Ένα άτομο, αν θέλει, μπορεί να πρόκειται στην κοινότητα, 12. Δεν υπάρχει μόλυνση (ή ρύπανση) του περιβάλλοντος στην περιοχή. Οι προτάσεις 3-12 βαθμολογήθηκαν ως: 4=συμφωνώ, 3=δεν έχω γνώμη, 2=διαφωνώ. Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,72.

2. Τα θέματα-μεταβλητές ήταν: 1. Ύδρευση της κοινότητας, 2. Αγροτικοί δρόμοι, 3. Κοινωνικοί δρόμοι, 4. Επαρχιακοί δρόμοι, 5. Ταχυδρομείο, 6. Τηλεπικοινωνίες, 7. Οδική συγκοινωνία, 8. Παιδικός Σταθμός-Νηπιαγωγείο, 9. Δημοτικό σχολείο, 10. Γυμνάσιο, 11. Λύκειο στην κοινότητα ή στην κοντινή περιοχή, 12. Ιατρική περίθαλψη στην κοινότητα, 13. Φαρμακευτική περίθαλψη στην κοινότητα, 14. Νοσοκομειακή περίθαλψη στην κοινότητα ή στην κοντινή περιοχή, 15. Ύπαρξη ή επάρκεια εκκλησιών στην κοινότητα, 16. Ύπαρξη ή επάρκεια ιερέων στην κοινότητα. Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,82.

ικανοποίησης-απογοήτευσης, με βαθμολογία: 4 = πολύ ικανοποιημένος, 3 = αρκετά, 2 = λίγο, 1 = καθόλου ικανοποιημένος.

Γ. Χαρακτηριστικά των γεωργών και της γεωργικής εκμετάλλευσης

1. Ηλικία: Μετρήθηκε με τον αριθμό των ετών της ζωής του γεωργού-αρχηγού της γεωργικής εκμετάλλευσης.

2. Μόρφωση: Αφορούσε τη σχολική εκπαίδευση του γεωργού και μετρήθηκε με τους αριθμούς 1,2,3,4, κτλ. που αντιστοιχούσαν στα συμπληρωμένα σχολικά έτη.

3. Απασχόληση: Αφορούσε την απασχόληση του γεωργού είτε μόνο στη γεωργική εκμετάλλευση είτε και εκτός αυτής, κατά τη διάρκεια της προηγούμενης της συνέντευξης καλλιεργητικής περιόδου. Μετρήθηκε με τους αριθμούς: 0 = απασχόληση μόνο στη γεωργική εκμετάλλευση και 1 = απασχόληση και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Δ. Χαρακτηριστικά της γεωργικής εκμετάλλευσης

4. Μέγεθος γεωργικής εκμετάλλευσης: Μετρήθηκε με τον αριθμό των καλλιεργούμενων (ή που μπορούσαν να καλλιεργηθούν) στρεμμάτων της γεωργικής εκμετάλλευσης.

5. Γεωργικό εισόδημα: Αφορούσε το εισόδημα που πραγματοποίησε από την εκμετάλλευσή του ο γεωργός κατά την προηγούμενη της συνέντευξης καλλιεργητική περίοδο. Μετρήθηκε με τους αριθμούς 1, 2, 3, κτλ. που αντιστοιχούσαν σε κλάσεις εισοδήματος με εύρος 100 χιλ. δραχμές.

Ε. Κοινωνικά χαρακτηριστικά των γεωργών

6. Άτυπες αλληλεπιδράσεις: Αφορούσαν τη συχνότητα άτυπης μορφής κοινωνικών επαφών που είχε ο γεωργός με τους συγγενείς και τους φίλους του. Για τη μέτρηση της μεταβλητής αυτής χρησιμοποιήθηκε κλίμακα στάσης σε ομάδα 9 ερωτήσεων³ με βαθμολογία: 4 = συχνά, 3 = σπάνια, 2 = ποτέ.

7. Συμμετοχή με συλλόγους και οργανώσεις: Αφορούσε τη συμμετοχή του γεωργού-αρχηγού της γεωργικής εκμετάλλευσης σε επίσημες οργανώ-

3. Οι ερωτήσεις ήταν οι ακόλουθες: 1. Επισκέπτεσαι σπίτια συγγενών; 2. Επισκέπτονται οι συγγενείς σου το σπίτι σου; 3. Επισκέπτεσαι σπίτια φίλων σου; 4. Επισκέπτονται οι φίλοι σου το σπίτι σου; 5. Ζητάς ή προσφέρεις βοήθεια από (ή σε) συγγενείς για γεωργικές δουλειές; 6. Συμμετέχεις σε ψυχαγωγία με φίλους; 7. Συμμετέχεις σε ψυχαγωγία με συγγενείς; 8. Συμμετέχεις σε κοινωνικές εκδηλώσεις στην κοινότητά σου; 9. Κάνεις γνωριμία με καινούργια πρόσωπα; Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0.81.

σεις, καθώς και τη συχνότητα συμμετοχής του σε εκδηλώσεις και συγκεντρώσεις αυτών. Για τη μέτρηση της μεταβλητής αυτής χρησιμοποιήθηκε η απλοποιημένη κλίμακα αθροιστικής βαθμολογίας σε 2 θέματα, με βαθμολογία: 1 = απλό μέλος, 2 = μέλος επιτροπής, 3 = κατοχή αξιώματος και 0 = σπάνια ή καθόλου συμμετοχή σε εκδηλώσεις και συγκεντρώσεις, 1 = συχνή συμμετοχή, 2 = πολύ συχνή ή διαρκής συμμετοχή.

8. Ηγετική ικανότητα: Ορίστηκε η ικανότητα του γεωργού να επηρεάζει τις γνώμες και αποφάσεις των συγχωριανών του πάνω σε γεωργικά θέματα. Η μεταβλητή αυτή, αποτελούμενη από 7 ερωτήσεις⁴ συχνότητας, μετρήθηκε σε «κλίμακα αυτο-υπόδειξης» (Rogers και Cartano, 1962, Rogers και Shoemaker, 1971: 215-217) και βαθμολογία: 4 = πολύ συχνά, 3 = συχνά, 2 = σπάνια, 1 = ποτέ.

9. Κοινωνικότητα: Αφορούσε τη συχνότητα συμμετοχής του γεωργού σε διάφορες κοινωνικής φύσης συγκεντρώσεις ή εκδηλώσεις. Χρησιμοποιήθηκαν 9 θέματα⁵ σε κλίμακα στάσης, με βαθμολογία: 4 = πολύ συχνά, 3 = συχνά, 2 = σπάνια, 1 = ποτέ.

10. Κοινωνική ενσωμάτωση: Αφορούσε την ενσωμάτωση των μελών της αγροτικής κοινότητας, ως σχέσης αλληλεξάρτησής τους που εκφράστηκε από τη σύμφωνη ή μη γνώμη των γεωργών σε ομάδα από 9 ερωτήσεις⁶ και βαθμολογία: 1 = ναι, 0 = όχι.

4. Οι ερωτήσεις ήταν οι ακόλουθες: 1. Πόσο συχνά μίλησες σε συγχωριανούς σου για γεωργικά θέματα κατά τη διάρκεια του περασμένου χρόνου; 2. Πόσο συχνά προσπαθείς να πείσεις για τις απόψεις σου τους συγχωριανούς σου, όταν συζητάς μαζί τους για γεωργικά θέματα; 3. Πόσο συχνά πιστεύεις ότι οι συγχωριανοί σου θα ζητήσουν τη γνώμη σου για γεωργικά θέματα; 4. Πόσο συχνά πιστεύεις ότι επηρεάζεις τις απόψεις των συγχωριανών σου για γεωργικά θέματα; 5. Πόσο συχνά ζητήθηκε η γνώμη σου για γεωργικά θέματα κατά την τελευταία συζήτηση που είχες με τους συγχωριανούς σου; 6. Πόσο συχνά σε χρησιμοποιούν οι γεωτεχνικοί προκειμένου να διαδώσουν κάτι καινούργιο στην περιοχή; 7. Πόσο συχνά συμμετέχεις σε εκπαιδεύσεις στα ΚΕ.Γ.Ε.; Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,83.

5. Τα θέματα που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα ακόλουθα: Πόσο συχνά συμμετέχεις στα ακόλουθα: 1. Καφενείο, 2. Χορούς, 3. Ποδοσφαιρικούς αγώνες, 4. Κινηματογράφο, 5. Θέατρο, 6. Γιορτές στην κοινότητα, 7. Πανηγύρια, 8. Συγκεντρώσεις, ομιλίες, διαλέξεις, 9. Ομαδικές εκδρομές. Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,75.

6. Οι ερωτήσεις ήταν οι ακόλουθες: 1. Γνωρίζεις αρκετά καλά όλους τους συγχωριανούς σου; 2. Θα ζητούσες χωρίς δισταγμό βοήθεια (αν χρειαζόταν) από τους συγχωριανούς σου; 3. Πιστεύεις ότι όλοι πρέπει να συμμετέχουν σε κοινωνικές εκδηλώσεις στην κοινότητα; 4. Μπορείς να επισκεφθείς όλους σχεδόν τους συγχωριανούς σου; 5. Νιώθεις στην κοινότητα σαν να ζεις μέσα στο σπίτι σου; 6. Πιστεύεις ότι η ζωή έξω από την κοινότητα είναι δύσκολη; 7. Συμμετέχεις συχνά σε προγράμματα που αφορούν την κοινότητα; 8. Συνεργάζεσαι συχνά με συγχωριανούς σου; 9. Είσαι ευχαριστημένος από τη συμπεριφορά των συγχωριανών σου; Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,70.

ΣΤ. Ψυχολογικά χαρακτηριστικά των γεωργών

11. Προσδοκίες: Αναφέρονταν στο βαθμό ελπίδας του γεωργού να πραγματοποιήσει ορισμένους στόχους του στην προσεχή από το χρόνο συνέντευξης πενταετία. Για τη μέτρηση της μεταβλητής αυτής εφαρμόστηκε κλίμακα στάσης με τη χρησιμοποίηση 10 προτάσεων⁷ και βαθμολογία: 4 = μεγάλη ελπίδα, 3 = αρκετή, 2 = λίγη, 1 = καμιά ελπίδα.

12. Φιλοδοξίες: Αφορούσαν το βαθμό κατά τον οποίο ο γεωργός προσπαθούσε να επιτύχει ορισμένους στόχους, έναντι των συγχωριανών του. Για τη μέτρηση του επιπέδου των φιλοδοξιών χρησιμοποιήθηκαν 8 προτάσεις⁸ σε κλίμακα στάσης. Η βαθμολογία κάθε πρότασης ήταν ανάλογη με το βαθμό της συγκριτικής με τους άλλους προσπάθειας του γεωργού στην επίτευξη των στόχων, όπως: 4 = προσπάθεια μεγαλύτερη, 3 = προσπάθεια ίδια, 2 = προσπάθεια μικρότερη.

13. Αυτο-αντίληψη: Αφορούσε τη συγκριτική θέση της γεωργικής εκμετάλλευσης του ερωτώμενου γεωργού, έναντι των άλλων εκμεταλλεύσεων, όπως ο ίδιος την εκτιμούσε. Μετρήθηκε με τακτικούς αριθμούς από 1 μέχρι 5, όπου 1 = χειρότερη θέση και 5 = καλύτερη θέση.

14. Ικανοποίηση από τη γεωργική εκμετάλλευση: Αφορούσε την ικανοποίηση του γεωργού από 8 παράγοντες⁹ που σχετιζόνταν με τη λειτουργικότητα της γεωργικής εκμετάλλευσης. Μετρήθηκε σε κλίμακα στάσης και με

7. Οι προτάσεις ήταν οι ακόλουθες: Πόσο ελπίζεις, στα επόμενα πέντε χρόνια, να γίνουμ τα παρακάτω: 1. Να κερδίσεις πιο πολλά χρήματα, 2. Να απαλλαγεις τελείως από χρέη, 3. Να αυξήσεις τη στρεμματική απόδοση των περισσότερων καλλιεργειών σου, 4. Να αυξήσεις την απόδοση ανά ζώο των περισσότερων παραγωγικών σου ζώων, 5. Να αυξήσεις το μέγεθος της γεωργικής σου εκμετάλλευσης, 6. Να αυξήσεις τον αριθμό των παραγωγικών ζώων σου, 7. Να καλύτερέψεις την ποιότητα των περισσότερων γεωργικών προϊόντων που θα παράγεις, 8. Να καλύτερέψεις την ποιότητα των περισσότερων κτηνοτροφικών προϊόντων που θα παράγεις, 9. Να αποκτήσεις κι άλλα γεωργικά μηχανήματα, 10. Να καλύτερέψεις τη ζωή σου και της οικογένειάς σου στην κοινότητα. Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,80.

8. Οι προτάσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι ακόλουθες: Σε σύγκριση με τις περισσότερες οικογένειες που γνωρίζεις στην κοινότητά σου, πόσο περισσότερο ή λιγότερο προσπαθείς για να επιτύχεις τα παρακάτω: 1. Να αυξήσεις τη στρεμματική απόδοση των περισσότερων καλλιεργειών, 2. Να αυξήσεις το μέγεθος της γεωργικής σου εκμετάλλευσης, 3. Να αποκτήσεις υψηλότερο γεωργικό εισόδημα, 4. Να καλύτερέψεις την ποιότητα των περισσότερων γεωροκτηνοτροφικών προϊόντων σου, 5. Να μορφωθούν τα παιδιά σου, 6. Να αναθρέψεις καλύτερα τα παιδιά σου, 7. Να καλύτερέψεις τη ζωή σου και της οικογένειάς σου, 8. Να αποκαταστήσεις επαγγελματικά τα παιδιά σου. Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,81.

9. Οι παράγοντες που σχετιζόνταν με τη λειτουργικότητα της γεωργικής εκμετάλλευσης ήταν: 1. Γεωργικό εισόδημα, 2. Τιμές των περισσότερων γεωροκτηνοτροφικών προϊόντων, 3. Δυνατότητες διάθεσης των περισσότερων παραγόμενων γεωροκτηνοτροφικών προϊόντων, 4. Γεωργική εργασία, 5. Γεωργικό επάγγελμα, 6. Ανεξαρτησία στη δουλειά, 7. Ελεύθερος χρόνος, 8. Σίγουρη απασχόληση. Συντελεστής αξιοπιστίας α -Cronbach=0,79.

βαθμολογία ανάλογη με το βαθμό ικανοποίησης, όπως: 4 = πολύ ικανοποιημένος, 3 = αρκετά, 2 = λίγο, 1 = καθόλου ικανοποιημένος.

15. Παραδοσιακότητα: Ορίστηκε η επιμονή του γεωργού στις εθμικά καθιερωμένες συνήθειες και τρόπους δράσης που μεταβιβάζονται από γενεά σε γενεά. Μετρήθηκε με 10 προτάσεις¹⁰ σε κλίμακα Likert (Likert, 1977) και με βαθμολογία: 4 = συμφωνώ, 3 = δεν ξέρω, 2 = διαφωνώ.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Παραγοντική μήτρα των απαντήσεων των γεωργών ως προς την ικανοποίησή τους από την παροχή υπηρεσιών και τα έργα υποδομής στην κοινότητά τους

Έργα υποδομής και υπηρεσίες	Παράγοντες				
	I	II	III	IV	V
Λύκειο	0,99*	-0,02	-0,03	0,06	0,07
Γυμνάσιο	0,68	0,06	0,15	0,27	0,20
Οδική συγκοινωνία	0,27	0,19	0,08	0,26	0,27
Ιερείς	0,02	0,86	0,06	0,15	0,07
Εκκλησίες	0,04	0,82	0,06	0,06	0,03
Επαρχιακοί δρόμοι	0,06	0,11	0,80	0,09	0,12
Αγροτικοί δρόμοι	0,04	0,05	0,64	0,15	0,07
Κοινοτικοί δρόμοι	0,00	-0,01	0,50	0,23	0,05
Δημοτικό σχολείο	0,11	0,23	0,16	0,65	0,04
Τηλεπικοινωνίες	0,14	-0,10	0,30	0,51	0,34
Παιδικός Σταθμός/Νηπιαγωγείο	0,15	0,09	0,13	0,50	0,04
Ύδρευση	0,02	0,00	0,21	0,50	0,26
Φαρμακευτική περίθαλψη	0,08	-0,00	-0,02	-0,03	0,63
Ιατρική περίθαλψη	0,07	0,10	0,11	0,22	0,62
Νοσοκομειακή περίθαλψη	0,07	-0,00	0,19	0,13	0,52
Ταχυδρομείο	0,18	0,15	-0,01	0,18	0,23
Διακύμανση εξηγούμενη (σύνολο 48,3%)	21,9%	9,0%	8,2%	5,4%	3,7%

* Οι σημειούμενες με έντονη γραφή τιμές αφορούν τις μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν στην παραπέρα ανάλυση και για τον αντίστοιχο παράγοντα.

10. Οι προτάσεις που χρησιμοποιήθηκαν ήταν οι ακόλουθες: 1. Τα αγόρια πρέπει να μορφώνονται περισσότερο από τα κορίτσια, 2. Οι σύντροφοι για γάμο πρέπει να είναι της ίδιας καταγωγής, 3. Τα κορίτσια πρέπει να δίνουν απαραίτητα προίκα στον άντρα, 4. Η θέση των κοριτσιών είναι στο σπίτι και δεν πρέπει να εργάζονται, 5. Τα αγόρια πρέπει να παντρεύονται με γάλα, 6. Οι νέοι δεν πρέπει να καπνίζουν μπροστά στους γονείς και τους μεγάλους συγγενείς, 7. Τα κορίτσια πριν παντρευτούν δεν πρέπει να έχουν σχέσεις με αγόρια, 8. Οι σύντροφοι για γάμο πρέπει να έχουν τις ίδιες πολιτικές πεποιθήσεις, 9. Οι σύντροφοι για γάμο πρέπει να έχουν τις ίδιες θρησκευτικές πεποιθήσεις, 10. Σε μια οικογένεια με αγόρια και κορίτσια, τα κορίτσια πρέπει να παντρεύονται πρώτα. Συντελεστής αξιοπιστίας α-Cronbach=0,74.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Συντελεστές απλής συσχέτισης του Pearson* ως προς το βαθμό ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους, τα έργα υποδομής και τις υπηρεσίες, καθώς και τα χαρακτηριστικά τους

Μεταβλητές	2	3	4	5	6	7	8	9
Έργα υποδομής-υπηρεσίες								
1. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	0,08	0,14	0,32	0,24	-0,00	-0,14	0,01	-0,11
2. Θρησκευτικές λειτουργίες	-	0,14	0,17	0,11	-0,07	-0,10	-0,07	-0,04
3. Οδικό δίκτυο		-	0,41	0,22	0,13	-0,02	0,02	-0,12
4. Δημόσιες υπηρεσίες			-	0,34	0,15	-0,05	-0,15	-0,03
5. Υγειονομικές υπηρεσίες				-	0,02	-0,11	0,06	-0,12
Ατομικά χαρακτηριστικά των γεωργών								
6. Ηλικία					-	-0,34	-0,25	-0,00
7. Μόρφωση						-	0,10	0,15
8. Απασχόληση							-	-0,24
Χαρακτηριστικά της γεωργικής εκμ/σης								
9. Μέγεθος γεωργικής εκμετάλλευσης								-
10. Γεωργικό εισόδημα								
Κοινωνικά χαρακτηριστικά των γεωργών								
11. Άτυπες αλληλεπιδράσεις								
12. Συμμετοχή σε επίσημες οργανώσεις								
13. Ηγετική ικανότητα								
14. Κοινωνικότητα								
15. Κοινωνική ενσωμάτωση								
Ψυχολογικά χαρακτηριστικά των γεωργών								
16. Προσδοκίες								
17. Φιλοδοξίες								
18. Αυτοαντίληψη								
19. Ικανοποίηση από τη γεωργική εκμ/ση								
20. Παραδοσιακότητα								
Ικανοποίηση από την κοινότητα								
21. Γενική ικανοποίηση από την κοινότητα								

* Συντελεστές συσχέτισης μεγαλύτεροι ή ίσοι με 0,133 είναι στατιστικά σημαντικοί για $\alpha=0,05$.

Στατιστική ανάλυση και αποτελέσματα έρευνας

Χρησιμοποιήθηκε κατ' αρχάς η μέθοδος της παραγοντικής ανάλυσης (factor analysis) (Harman, 1976, Rummel, 1979, Σιάρδος, 1983), προκειμένου να προσδιοριστεί η δόμηση των τάσεων που ακολουθούν οι απαντήσεις των γεωργών ως προς την ικανοποίησή τους από την παροχή των υπηρεσιών και τα έργα υποδομής στην κοινότητά τους. Με την εφαρμογή της ανάλυσης σε κύριους παράγοντες (principal factor analysis) και με ορθογωνική περιστροφή (varimax rotation) των παραγόντων διαπιστώθηκε ότι η ικανοποίηση των γεωργών ως προς τις υπηρεσίες και τα έργα υποδομής είναι πολυδιάστατη. Συγκεκριμένα, οι 16 μεταβλητές (υπηρεσίες) που χρησιμοποιήθηκαν εντάχθηκαν σε 5 ομάδες-παράγοντες (πίνακας 1), η ονοματολογία των οποίων καθορίστηκε από την παρουσία μεταβλητών με υψηλά φορτία (loadings).

Ο I παράγοντας ονομάστηκε «δευτεροβάθμια εκπαίδευση» καθώς ον εμφανίζει με πολύ υψηλά φορτία τις μεταβλητές «ικανοποίηση από την ύπαρξη λυκείου στην κοινότητα ή στην κοντινή περιοχή» και «ικανοποίηση από την ύπαρξη γυμνασίου στην κοινότητα». Ο παράγοντας II φέρει το όνομα «εκκλησιαστικές λειτουργίες», καθώς ον κυριαρχούν σ' αυτόν οι μεταβλητές «ικανοποίηση από την ύπαρξη ή επάρκεια εκκλησιών» και «ικανοποίηση από την ύπαρξη ή επάρκεια ιερέων» στην κοινότητα. Ο III παράγοντας είναι το «οδικό δίκτυο», καθώς ον σχετίζεται με την ικανοποίηση των γεωργών από τους επαρχιακούς, αγροτικούς και κοινοτικούς δρόμους. Ο IV παράγοντας ονομάστηκε «δημόσιες υπηρεσίες», καθώς ον αποτελείται από μεταβλητές που σχετίζονται με την ικανοποίηση του γεωργού από την ύπαρξη και λειτουργία παιδικού σταθμού ή/και νηπιαγωγείου, δημοτικού σχολείου, την οργάνωση και τη λειτουργία του τηλεπικοινωνιακού δικτύου και την υδροδότηση των κατοίκων της κοινότητας. Τέλος, ο V παράγοντας είναι ο παράγοντας «υγειονομικές υπηρεσίες», καθώς ον σχετίζεται με την ικανοποίηση των γεωργών από την παρεχόμενη ιατρική, φαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη στην κοινότητα.

Οι τιμές των συντελεστών αξιοπιστίας α -Cronbach (Cronbach, 1951) κυμαίνονται από 0,66 μέχρι 0,83 για τις ομάδες των αντίστοιχων μεταβλητών σε κάθε παράγοντα.¹¹ Οι συντελεστές αυτοί υποδηλώνουν ότι η αξιοπι-

11. Δευτεροβάθμια εκπαίδευση: αριθμός μεταβλητών=2, $\alpha=0,83$. Εκκλησιαστικές λειτουργίες: αριθμός μεταβλητών=2, $\alpha=0,83$. Οδικό δίκτυο: αριθμός μεταβλητών=3, $\alpha=0,70$. Δημόσιες Υπηρεσίες: αριθμός μεταβλητών=4, $\alpha=0,68$. Υγειονομικές υπηρεσίες: αριθμός μεταβλητών=3, $\alpha=0,66$.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Ανάλυση παλινδρόμησης του βαθμού ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους σε σχέση με την ικανοποίησή τους από την παροχή υπηρεσιών και τα έργα υποδομής

Ομάδες μεταβλητών (Έργα υποδομής και παροχή υπηρεσιών)	b	β	SEβ	t	% της εξηγούμενης διακύμανσης ¹	% της αποκλειστικά εξηγούμενης διακύμανσης ²	% της εξηγούμενης διακύμανσης, όταν οι ομάδες θεωρηθούν ανεξάρτητες
Δευτεροβάθμια εκπαίδευση	0,03	0,01	0,07	0,20	1,16	0,02	1,16
Θρησκευτικές λειτουργίες	0,06	0,02	0,07	0,25	0,16	0,03	0,56
Οδικό δίκτυο	0,18	0,10	0,07	1,35	3,82	0,79	4,36
Δημόσιες υπηρεσίες	0,41	0,29	0,08	3,72**	5,68	6,01	10,07
Υγειονομικές υπηρεσίες	-0,13	-0,06	0,07	-0,87	0,33	0,33	0,41
Σύνολο					11,15		16,56

1. Μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν κατά σειρά στην ανάλυση της παλινδρόμησης.

2. Αφορά την επιπλέον εξηγούμενη διακύμανση, μετά την είσοδο στην παλινδρόμηση των άλλων ομάδων μεταβλητών.

** Σημαντικότητα για $\alpha=0,01$.

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Ανάλυση παλινδρόμησης του βαθμού ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους σε σχέση με τα χαρακτηριστικά τους και την ικανοποίησή τους από τις υπηρεσίες και τα έργα υποδομής

Μεταβλητές	b	β	SE _β	t	% της εξηγούμενης διακύμανσης
Ατομικά χαρακτηριστικά των γεωργών					
1. Ηλικία	0,01	0,04	0,07	0,53	0,81 ¹
2. Μόρφωση	-0,16	-0,08	0,07	-1,11	1,50
3. Απασχόληση	-0,43	-0,04	0,07	-0,64	0,85
Χαρακτηριστικά της γεωργικής εκμετάλλευσης					
4. Μέγεθος γεωργικής εκμετάλλευσης	-0,01	-0,06	0,09	-0,70	0,49
5. Γεωργικό εισόδημα	-0,01	-0,04	0,09	-0,51	1,00
Κοινωνικά χαρακτηριστικά των γεωργών					
6. Άτυπες αλληλεπιδράσεις	0,30	0,02	0,08	0,32	0,06
7. Συμμετοχή σε επίσημες οργανώσεις	-0,18	-0,12	0,07	-1,73	0,91
8. Ηγετική ικανότητα	-0,10	-0,10	0,08	-1,26	0,10
9. Κοινωνικότητα	-0,03	-0,03	0,08	-0,33	0,74
10. Κοινωνική ενσωμάτωση	0,94	0,33	0,07	4,93**	8,95
Ψυχολογικά χαρακτηριστικά των γεωργών					
11. Προσδοκίες	0,05	0,08	0,07	1,10	3,04
12. Φιλοδοξίες	-0,01	-0,01	0,07	-0,12	0,00
13. Αυτοαντίληψη	-0,31	-0,08	0,07	-1,06	0,00
14. Ικανοποίηση από τη γεωργική εκμ/ση	0,30	0,30	0,07	4,11**	7,22
15. Παραδοσιακότητα	0,12	0,13	0,07	2,00*	1,50

ΠΙΝΑΚΑΣ 4 (συνέχεια)

Μεταβλητές	% της εξη- γούμενης διακύμανσης
Διακύμανση εξηγούμενη από τις ομάδες μεταβλητών	
Υπηρεσίες και έργα υπο- δομής	11,15
Ατομικά χαρακτηριστικά των γεωργών	3,16
Χαρακτηριστικά της γεωρ- γικής εκμ/σης	1,49
Κοινωνικά χαρακτηριστι- κά	10,76
Ψυχολογικά χαρακτηρι- στικά	11,76
Λιακύμανση εξηγούμενη αποκλειστικά από τις ομά- δες των μεταβλητών²	
Υπηρεσίες και έργα υπο- δομής	6,22
Ατομικά χαρακτηριστικά των γεωργών	1,06
Χαρακτηριστικά της γε- ωργικής εκ/σης	0,39
Κοινωνικά χαρακτηριστικά	11,68
Ψυχολογικά χαρακτηρι- στικά	6,22
Διακύμανση εξηγούμενη από όλες τις μεταβλητές	33,36
* Σημαντικότητα για $\alpha=0,05$.	
** Σημαντικότητα για $\alpha=0,01$.	
1. Μεταβλητές που εισήλθαν στην παλινδρόμηση κατά τη σειρά που εμφανίζονται.	
2. Αφορά την επιπλέον εξηγούμενη διακύμανση, μετά την είσοδο στο μοντέλο της παλινδρό- μησης των άλλων ομάδων μεταβλητών.	

στία των τεσσάρων ομάδων-παραγόντων είναι ικανοποιητική, ακόμη και στις περιπτώσεις όπου παράγοντες (όπως οι I και II) αποτελούνται μόνο από δύο, με υψηλά φορτία, μεταβλητές.

Με δεδομένο ότι οι συντελεστές αξιοπιστίας είναι υψηλοί σε όλους τους παράγοντες, αθροίστηκαν οι αντίστοιχες με υψηλά φορτία τιμές των μεταβλητών του κάθε παράγοντα και για κάθε γεωργό, τιμές οι οποίες στη συνέχεια χρησιμοποιήθηκαν στο μοντέλο της ανάλυσης της παλινδρόμησης (regression analysis).

Κατ' αρχάς με βάση τους συντελεστές απλής συσχέτισης Pearson διαπιστώθηκε ότι οι σχέσεις μεταξύ της ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους, εκφρασμένης με την αξιολόγησή τους ως προς την ομάδα των 12 προτάσεων (βλ. υποσ. 1), και της ικανοποίησής τους από τις πέντε ομάδες των υπηρεσιών δεν ήταν πολύ υψηλές. Μάλιστα, ο παράγοντας «δημόσιες υπηρεσίες» φαίνεται να σχετίζεται πολύ σημαντικά με τους λοιπούς και επιπλέον ο παράγοντας «υγειονομικές υπηρεσίες» με τη «δευτεροβάθμια εκπαίδευση» και το «οδικό δίκτυο» (Πίνακας 2). Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις οι συντελεστές συσχέτισης είναι θετικοί, που σημαίνει ότι όσο θετική είναι η αξιολόγηση από τους γεωργούς της παροχής των υπηρεσιών και των έργων υποδομής στην κοινότητά τους, τόσο μεγαλύτερη είναι και η γενική ικανοποίησή τους από αυτή.

Στο πλαίσιο της ανάλυσης της παλινδρόμησης, οι πέντε ομάδες μεταβλητών-υπηρεσιών της κοινότητας εξηγούν το 11,15% της διακύμανσης της ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους (Πίνακας 3). Εάν οι επιδράσεις των ομάδων των υπηρεσιών ήταν ανεξάρτητες, τότε η διακύμανση που θα εξηγείτο θα ήταν το άθροισμα των διακυμάνσεων των επιμέρους ομάδων, δηλαδή 16,56%, που είναι κατά 50% μεγαλύτερο της προηγούμενης τιμής, στοιχείο που υποδηλώνει την σε κάποιο βαθμό αλληλοσυσχέτιση των παραγόντων (όπως αυτό εξάλλου βεβαιώνεται από τον Πίνακα 2) στην εξήγηση της ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους. Η επίδραση του παράγοντα «δημόσιες υπηρεσίες» είναι περισσότερο εμφανής έναντι των λοιπών παραγόντων. Πράγματι, με την εισαγωγή του παράγοντα αυτού στο μοντέλο της παλινδρόμησης, εξηγείται η επιπλέον διακύμανση της ικανοποίησης από την κοινότητα από 2,5-25 φορές περισσότερο απ' ό,τι εξηγείται με την εισαγωγή των άλλων ομάδων υπηρεσιών.

Μολονότι η προσθήκη του δημόσιου τομέα στο μοντέλο της παλινδρόμησης αυξάνει σημαντικά την εξηγούμενη διακύμανση, ένα πολύ υψηλό ποσοστό του βαθμού της ικανοποίησης από την κοινότητα δεν εξηγείται από την παροχή των υπηρεσιών. Όπως φαίνεται από τους Πίνακες 2 και 4, οι καθοριστικές μεταβλητές που εξηγούν τη διακύμανση της ικανοποίησης από την κοινότητα είναι η κοινωνική ενσωμάτωση των γεωργών, η ικανοποίηση

από τη γεωργική τους εκμετάλλευση και οι προσδοκίες τους και σε κάποιο βαθμό η παραδοσιακότητά τους. Οι μεταβλητές αυτές, μαζί με τις λοιπές ατομικές, εξηγούν το 27,17% της γενικής ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους.

Εάν οι επιδράσεις των πέντε ομάδων μεταβλητών ήταν τελείως ανεξάρτητες μεταξύ τους, η ολική διακύμανση θα ήταν το άθροισμα των διακυμάνσεων των επιμέρους ομάδων, δηλαδή 38,32%, ελαφρώς ανώτερο της τιμής 33,36% (της διακύμανσης της εξηγούμενης επιμεριστικά από όλες τις ομάδες), που υποδηλώνει τη σε μικρό βαθμό αλληλοσυσχέτιση μεταξύ των πέντε ομάδων των μεταβλητών. Τέλος, παρατηρείται ότι το ποσοστό 33,36% επιμερίζεται ισόποσα σε τρεις ομάδες μεταβλητών: στην ικανοποίηση των γεωργών από την παροχή των υπηρεσιών και τα έργα υποδομής στην κοινότητά τους, στα κοινωνικά και στα ψυχολογικά τους γνωρίσματα.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην περιοχή έρευνας, τα στοιχεία της ικανοποίησης των γεωργών από την κοινότητά τους συντίθενται από την ικανοποίησή τους από την παροχή των υπηρεσιών και τα έργα υποδομής στην κοινότητα, από τα κοινωνικά και τα ψυχολογικά τους γνωρίσματα, με πολύ μικρότερη τη συμμετοχή των ατομικών χαρακτηριστικών των γεωργών (ηλικία, μόρφωση, απασχόληση εντός ή εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης) και των χαρακτηριστικών της γεωργικής εκμετάλλευσης (μέγεθος και γεωργικό εισόδημα). Από τα κοινωνικά χαρακτηριστικά η κοινωνική ενσωμάτωση του γεωργού, από τα ψυχολογικά η ικανοποίηση από τη γεωργική εκμετάλλευση, η παραδοσιακότητα και σε μικρότερο βαθμό οι προσδοκίες του φαίνονται να είναι οι περισσότερο σημαντικοί δείκτες ικανοποίησης.

Μολονότι πάνω από 50% της διακύμανσης δεν εξηγείται από τις μεταβλητές που χρησιμοποιήθηκαν, δεν θα αναμενόταν το αντίθετο. Αυτό γιατί, όπως επισημαίνουν οι Campbell και συνεργάτες (1976), το αναπόφευκτο των σφαλμάτων μέτρησης, η περιορισμένη αξιοπιστία μέτρησης και η αδυναμία εκτίμησης των στοιχείων ικανοποίησης από την κοινότητα δεν θα μπορούσαν να επιτρέψουν μεγάλα ποσοστά εξηγούμενης διακύμανσης. Ίσως η μεγαλύτερη προσοχή πρέπει να συγκεντρωθεί σε δείκτες που σχετίζονται με την ποιότητα ζωής στην κοινότητα και με τις στάσεις των ατόμων απέναντι σε μεταβλητές τοπικού κοινωνικοπολιτισμικού χαρακτήρα.

Η ικανοποίηση από την κοινότητα είναι έννοια αρκετά πολύπλοκη σε έκταση και βάθος, που περιλαμβάνει αξιολογήσεις των παρεχόμενων τοπικών

υπηρεσιών, καθώς και κοινωνικές μεταβλητές, χωρίς ωστόσο να καλύπτεται απ' αυτές. Η απόκτηση αντικειμενικής πληροφόρησης για την παροχή των υπηρεσιών και τα έργα υποδομής στην κοινότητα βοηθά στη συμπλήρωση της υποκειμενικότητας των απαντήσεων που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα έρευνα. Γιατί, όπως διατυπώνουν ο Campbell και οι συνεργάτες του (1976:25): «Το επίπεδο της ικανοποίησης επηρεάζεται από κάποια ασαφή πρότυπα (standards) του ατόμου, τα οποία οριοθετούν την εικόνα της πιο ελκυστικής κοινότητας που έχει γνωρίσει ή ακούσει...».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Andrews F.M. και S.B. Withey, 1976, *Social Indicators of Well-Being: Americans' Perceptions of the Life Quality*, Plenum Press, Νέα Υόρκη.
- Bradburn Norman, 1969, *The Structure of Psychological Well-Being*, Aldine, Σικάγο.
- Campbell A., P.E. Converse και W.L. Rodgers, 1976, *The Quality of American Life: Perceptions, Evaluations, and Satisfactions*, Russell Sage, Νέα Υόρκη.
- Cronbach L.J., 1951, «Coefficient alpha and the interstructure of tests», *Psychometrika*, 16, 297-334.
- Goudy Willis J., 1977, «Evaluations of local attributes and community satisfaction in small towns», *Rural Sociology*, 42, 371-82.
- Harman H.H., 1976, *Modern Factor Analysis*, The University of Chicago Press, Σικάγο.
- Jesser Clinton J., 1967, «Community satisfaction patterns of professionals in rural areas», *Rural Sociology*, 32, 56-69.
- Johnson Ronald L. και Edward Knop, 1970, «Ruralurban differentials in community satisfaction», *Rural Sociology*, 35, 544-48.
- Ladewig H. και G.C. McCann, 1980, «Community satisfaction: theory and measurement», *Rural Sociology*, 45, 110-31.
- Likert R., 1977, «A Technique for the Measurement of Attitudes» στο Gene F. Summers (επιμ.), *Attitude Measurement*, σ. 149-58, Kershaw Publishing Company Ltd., Λονδίνο.
- Marans Robert W. και Willard Rodgers, 1975, «Toward an Understanding of Community Satisfaction» στο A.H. Hawley και V.P. Rock (επιμ.), σ. 299-352, *Metropolitan America in Contemporary Perspective*, Wiley, Νέα Υόρκη.
- Miller M.K. και Kelly W. Crader, 1979, «Rural urban differences in two dimensions of community satisfaction», *Rural Sociology*, 44, 489-504.
- Rogers E.M. και D.G. Cartano, 1962, «Methods of measuring opinion leadership», *The Public Opinion Quarterly*, 26, 435-41.
- Rogers E.M. και F.F. Shoemaker, 1971, *Communication of Innovations: A Cross Cultural Approach*, The Free Press, Νέα Υόρκη.
- Rojek Dean G., Frank Clemente και Gene F. Summers, 1975, «Community satisfaction: a study of contentment with local services», *Rural Sociology*, 40, 177-92.
- Rummel R.J. 1979, *Applied Factor Analysis*, The University of Chicago Press, Evanston.
- Σιάρδος Γ., 1983, *Η διάθρωση των ατομικών, κοινωνικών και ψυχολογικών χαρακτηριστικών των γενοτόπων και η επίδρασή τους στην εφαρμογή γεωργικών βελτιώσεων στην Πεδιάδα Θεσσαλονίκης*, διδακτορική διατριβή, Επιστημονική Επιτηρίδα της Γεωπονικής Σχολής, παράρτημα, αριθμός 1, τ. ΚΕ', Θεσσαλονίκη.
- Warren Ronald L., 1970, «The good community-what would it be?», *Journal of the Community Development Society*, 1, 14-23.

Yamane Taro, 1967, *Elementary Sampling Theory*, Prentice-Hall, Inc., Englewood Clifs, New Jersey.

Zehner Robert B. και F. Stuart Chapin Jr., 1974, *Across the City Line. Heat*, Lenxington, Μα-
σαχουσέτη.